

11. Migráció, munkaerőhiány, vendégmunka

Hárs Ágnes

1. Bevezetés: fő probléma a munkaerőhiány

Mind gyakrabban merül fel Magyarországon, hogy kimerültek a tartalékok, a munkaerőhiány már a termelés korlátját jelenti. E helyzetért a közgondolkodás jobbra az elvándorlást okolja, a kormányzat pedig a források bővítését keresi. Mit is jelent a munkaerőhiány? Részletesen vizsgálta a kérdést a jelenség felerősödésének időszakában a *Munkaerőpiaci Tükör 2016 Közéletkép* c. fejezete (Köllő szerk. 2017). Köllő és szerzőtársai (2017) hangsúlyozzák, hogy a hiány *adott bérek mellett* értelmezhető, s ez a pontosítás viszonylagossá teszi a munkaerőhiányt, és rámutatnak arra, hogy a hiányhelyzetekre vonatkozó utalások érdekvezéltek, s inkább panaszként értelmezhetőek. Lehet, hogy a kereslet meghaladja a kínálatot az adott bérek mellett, miközben az áralkalmazkodást és/vagy a mobilitást különféle korlátok akadályozzák, vagy az elérhető munkások kínálata lassabban növekszik, mint a keresett munkásoké a közelmúltban jellemző bérek mellett, esetleg a politika tartja elégtelennek valamely munkaerőfajta kínálatát, valamilyen fontos társadalmi cél eléréséhez.

Lehetséges természetesen a különféle hiányhelyzeteket a fentiek alapján tipizálni, az adott időszakhoz kötődő pillanatnyi hiányok alapján, de minden esetben az adott bérek mellett kialakult helyzetet látjuk. Ebben a keretben értelmezhető az elvándorlás is. A *Társadalmi Riport 2016* kötetben megjelent korábbi tanulmányában Hárs (2016) mutatott rá, hogy az erősödő munkaerőhiányos környezetben a növekvő elvándorlásnak nem volt a bérek alakulására érzékelhető hatása Magyarországon.

A WIIW (*Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche*) összehasonlító adatbázisán alapuló tanulmány (Astrov *et al.* 2021) a kelet-közép-európai régióban általánosan tapasztalt munkaerőpiaci hiányjelenségeket vizsgálja. Eszerint a hasonlóságok mellett jól láthatóak a magyar folyamatok és a munkaerőhiánnyal kapcsolatos vélekedések eltérései is.

A munkaerőhiány a 2010-es évek közepétől többféle indikátor szerint jelentősnek és állandónak látszott Magyarországon. Egy vállalat tevékenysége korlátjaként érzékelhet néhány vagy akár egy hiányzó embert is (az adott bérek mellett). Az így mért, vállalati válaszokra alapozott magyar mutatók már 2014-ben kiugróak voltak, meghaladták az EU27 átlagát és a régió országaiét is.

Míg 2014-ben a magyar vállalatok mintegy 23%-a, és 2019-ben már közel 60%-a érzekelte a munkaerő korlátját, addig az EU27 átlaga 2014-ben mindössze 6%, de 2019-ben is csak 17% körül volt. Lengyelországban pedig –, ahol a régióban Magyarország után legmagasabb volt a munkaerő-korlátot említő vállalatok aránya – 2014-ben 16% körüli, 2019-ben pedig közel 50% volt ez az arány. (Lásd Astrov és szerzőtársai (2021) tanulmányában az *Eurostat Business Survey* adatai alapján készített *1.5. ábrát*).

A fenti hiánymutató azonban érzékeny a gazdasági folyamatokra. Míg a Covid-járvány után Európa-szerte gyors fellendülés indult, melynek hatására gyorsan nőtt a munkaerőhiányból adódó termelési korlátokról beszámoló cégek aránya, addig Magyarországon – a lassúbb gazdasági növekedéssel összhangban – ez mérséklődni látszik. Az OECD-országokat tekintve Magyarország volt az egyetlen, ahol a 2016–2019-es időszak átlagához képest 2022. II. negyedévére a feldolgozóiparban és a szolgáltatásokban is alacsonyabb volt a munkaerőt a termelés korlátjaként érzékelő vállalatok aránya (lásd az *OECD Employment Outlook* c. jelentés Eurostat Business Survey adatai alapján készült *1.10. ábráját* (OECD 2022)).

Általánosabb munkapiaci mutató a be nem töltött álláshelyek aránya. Ennek alapján (adott bérek mellett) 2014 és 2020 között szintén növekvő és magas volt a magyarországi munkaerőhiány, amely ebben az időszakban rendre meghaladta az EU27-országok átlagát: 2014-ben 1,4, illetve 1,3, 2018-ban 2,7, illetve 2,2, 2020-ban 2,0, illetve 1,8% volt. Ez a kiugró magyar dinamika azonban mérséklődni látszik a Covid okozta 2020. évi visszaesést követő időszakban, és elmarad az EU-átlagtól (2023-ban a be nem töltött álláshelyek aránya Magyarországon 2,4%, míg az EU27 átlaga 2,8%). Korábban az új EU10-országokkal¹ összehasonlítva is kiemelkedően magas volt a be nem töltött álláshelyek aránya Magyarországon: 2018-ig a kiugróan magas arányt mutató Csehországot követve az élen állt, de ezt követően is máig az élbolyban maradt. Az így mért munkaerőhiány azonban Magyarországon csak régiós összehasonlításban volt magas, a nyugat-európai országok egy részében (Ausztria, Belgium, Hollandia, Németország, Norvégia, Egyesült Királyság) a mutató messze meghaladta az EU-átlagot, és az EU10 országokban mért arányt. (Magyarországhoz képest 2014-ben pl. Németországban 0,9 százalékponttal volt magasabb a be nem töltött üres álláshelyek aránya, Ausztriában 0,4 százalékponttal, 2023-ban pedig 1,6, illetve 2,3 százalékponttal.) Ezek az országok jellemzően azok, amelyek jelentős mértékben vonzzák a külföldi munkaerőt, s ahol ennek alkalmazása

¹ 2004-ben, illetve 2007-ben csatlakozott az Európai Unióhoz 10 kelet-közép-európai ország: Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, illetve Bulgária és Románia. A továbbiakban ezekre EU10-országokként hivatkozunk.

éppen a jelentősebb hazai béremelés nélkül megvalósítható munkaerő kínálatot biztosíthatja (Eurostat 2024a).

A foglalkoztatás az EU-hoz 2004 után csatlakozott kelet-közép-európai országok mindegyikében nőtt, a még elérhető munkapiaci források bevonása mellett a lazább bevándorlási politika lehetőségeit kihasználva az országok mindegyike több-kevesebb külföldi munkavállalót is vonzott. Astrov és szerzőtársai (2021) az EU10-országoknak a 2010-es évek második felében megvalósuló növekedési modelljeit az 1950–60-as nyugat-európai 'aranykorral' hasonlítja össze, és az analógiát fókuszba állítva a hasonlóságok mellett olyan jelentős különbségeket mutat ki, amelyek a korábbi nyugat-európai vendégmunkás modellek megvalósulását a későbbi időszakban nem valószínűsítik. A vendégmunkás programok tanulságai azonban a mai helyzetben is megfontolandóak, lásd Castles (1986, 2006), Martin (1997), Ruhs–Martin (2008), Norlander (2021).

Tanulmányunkban stilizált tények alapján teszünk kísérletet a magyarországi migráció és munkapiaci helyzet leírására, a csökkenő kínálat és a tapasztalható munkapiaci változások, valamint a növekvő kereslet és a bejelentett üres állás-helyekkel reprezentálható munkaerőhiány bemutatására, végül felvetjük, hogyan értelmezhető ebben a keretben a vendégmunkások toborzásának szükségessége és lehetséges hatása hazánkban.

2. Munkapiaci helyzet – stilizált tények alapján

2.1. Csökkenő kínálat: elvándorlás, demográfia

A 2011. és 2022. évi magyar Népszámlálások adatai szerint a 15 évnél idősebb *népesség* létszáma a két adatfelvétel között 280 ezer fővel csökkent Magyarországon. Ugyanakkor a *foglalkoztatottak* száma a két népszámlálás között 800 ezer fővel nőtt, és az időbeli változással együttjárt a belépő korcsoportok összetételének változása is. A demográfiai csökkenés ellenére tehát a munkapiacra a foglalkoztatottság gyors bővülése ment végbe. A csökkenés részben az előregedés általános, nem csak Magyarországon jelentkező problémájából származik, a foglalkoztatottság bővülését ugyanakkor a konjunktúra keresletélénkítő hatása mellett adminisztratív beavatkozások is erősítették.²

²A 2010 óta regnáló kormány korai intézkedései közül gondolhatunk itt, többek között, a munkanélküli segélyezés radikális megrövidítésére, a rokkantnyugdíjazás megszigorítására, a munka törvénykönyvének módosítására, a közfoglalkoztatás mint piaci foglalkoztatás bevezetésére, és a nyugdíjkorhatár emelésére.

Mindez egyfelől gyors munkapiaci élénkülést eredményezett, másfelől viszont a munkaerőpiaci források gyors kimerülését vetíti előre. A továbbiakban részletesebben vizsgáljuk, hogy helyes-e ez a nyilvánvalónak tetsző feltételezés, és mi ebben a migráció szerepe.

A népesség létszámának alakulását a születés és a halálozás korosztályok szerinti demográfiai változásainak sokat vizsgált hatásain túl (lásd pl. Spéder 2014; Hermann–Varga 2017; Spéder *et al.* 2022) a vándorlás is befolyásolja. A migrációs statisztika sokszor rejtőzködő és nehezen nyomon követhető csoportokat ír le, a számbavétel is bizonytalan, emiatt a vándorlás sokáig kívül is maradhatott a vizsgálatok látókörén. Azonban mind a bevándorlók, mind az elvándorlók létszáma növekszik, s ez egyre inkább a közbeszéd tárgyát képezi, a jelenség már nem hagyható figyelmen kívül. A vándorlási folyamatok számszerűsíthetők is, ezt mutatjuk be a következőkben, s ezt illusztrálja az *1. ábra*. A leíró elemzéshez online elérhető, publikált adatbázisokat használtunk, a *KSH Munkaerő-felmérését*, illetve ugyanezen adatok alapján az Eurostat által publikált *EU Labour Force Survey* (EU-LFS) adatokat.

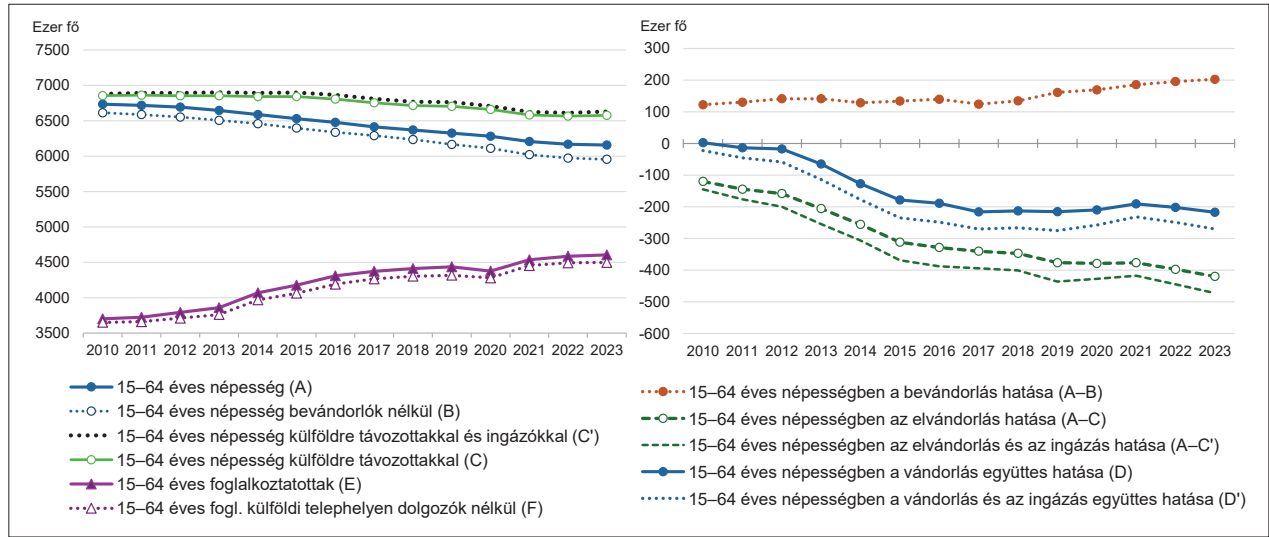
Az *1. ábra* a népesség és foglalkoztatotti létszám változását mutatja a migráció figyelembevételével. Az *1/a ábrán* látjuk a 15–64 éves, aktív korú népesség publikált létszámát 2010 és 2023 között, a trend a demográfiai változásokat mutatja (A görbe). A publikált adat tartalmazza a *bevándorlókat* is: a külföldön született, tartósan Magyarországon élőket. A bevándorlók számával csökkentve a népességszámot (B görbe) azt láthatjuk, hogy mekkora lenne a *bevándorlók nélkül az aktív korú népesség* nagysága. A bevándorlók száma fokozatosan növekedett a vizsgált időszakban, 2010-ben 1,8%-kal, 2019-ben 2,5%-kal és 2023-ban már 3,3%-kal bővítve a népességet. Az *1/a ábrán* bemutatjuk azt is, hogyan *befolyásolja a népesség számát a külföldre távozott aktív korú népesség hiánya* (C görbe). Ők azok, akik az adott évben a hazai munkapiacra kívül élnek, illetve dolgoznak, számukat az Unió más országaiban élő, munkavállalási korú magyar népesség állományának évenkénti nagyságával közelítjük³.

³ Az elvándorlást csak szigorúan őrzött határok mellett lehetne biztosan nyomon követni. Ennek hiányában a külföldi statisztikákban megjelenő elvándorlók követésével, ún. tükörstatisztikákkal vehetjük a folyamatot számba. Számításunkban az EU-LFS online adatai alapján a más EU-országokban élő, aktív korú magyar állampolgárok állományának publikált éves adatait használjuk (akik legalább 12 hónapig egy másik országban tartózkodnak, vagy szándékoznak tartózkodni). A becslés során az ismétlődően el- és visszavándorlókat nem tudjuk az évenkénti állomány (*stock*) adatok esetén figyelembe venni, a keresztmetszeti adatok az éppen külföldön lévőket mutatják. Az EU-LFS adatai csak EU-országokra terjednek ki, azonban azon feltételezés alapján, hogy a szabad mozgás lehetősége mellett az elvándorlás túlnyomó része az EU-országba irányul, becslésünk nem okoz nagy torzítást. Azonban az Egyesült Királyság kilépése az EU-ból gondot jelent a számbavételben, hiszen egyrészt ezzel 2019 után az Európai Unió 28 ország helyett 27-re szűkült, másrészt az Egyesült Királyság a Kelet-Közép-Európa régióból – így Magyarországról is – elvándorlók egyik legfontosabb

1. ábra. A népesség és a foglalkoztatotti létszám változása Magyarországon, 2010–2023 (ezer fő)

1/a ábra. A népesség és foglalkoztatotti létszám migrációs létszám korrekciókkal

1/b ábra. A be- és az elvándorlás hatása a népességszámra

Forrás: A, B: Eurostat (2024b) [migr_pop1ct]; C: Eurostat (2024c) [lfst_lmbpcita]; E: Eurostat (2024d) [lfsi_emp_a] adattábla; F: KSH Statisztikai tükör, Munkaerőpiaci folyamatok és különböző negyedéves időszaki kiadványok; 2019–2020: KSH STADAT 2.1.1.1. adattábla; 2023-tól KSH STADAT 20.2.1.7. adattábla.

Az így becsült elvándorlás 2010-ben 1,8%-kal, 2019-ben viszont már 6%-kal és 2023-ban 6,6%-kal csökkentette az aktív korú népesség számát.

A munkapiaci hatások vizsgálatához ugyancsak az *1/a ábrán* mutatjuk be a *foglalkoztatás* adatait is (E görbe). A foglalkoztatottak számát azonban csökkentenünk kell a *külföldi telephelyen dolgozók létszámával* (F görbe), hiszen a Munkaerő-felmérés adatfelvételi szabályai szerint a hazai foglalkoztatottak közé sorolják azokat, akik az adatfelvételkor megjelennek a válaszadók között, de munkahelyük telephelye külföldön van. Ők a külföldön dolgozók egy rész-csoportját képezik, akik Magyarországhoz jobban kötődnek (még rendelkeznek magyarországi lakcímmel). A külföldi telephelyen dolgozó magyarok egy része megjelenik az elvándorlást leíró tükörstatisztikákban, más részük azonban ingázó, ezért ők nem jelennek meg benne, számukkal ezért a korábbi értéket növelnünk kell (C' görbe).⁴

Az *1/b ábra* a *bevándorlás és az elvándorlás népességszámot befolyásoló hatására* vonatkozó becslést mutatja. Egyrészt látjuk a bevándorlás (A–B), másrészt az elvándorlás hatását (A–C), valamint a kétféle vándorlás együttes hatását (D) a népességszám alakulására. Az ingázókat is figyelembe véve az elvándorlás hatása nagyobb (A–C'), s értelemszerűen az együttes hatás (D') is nagyobb. A 2010-es évek elején még a bevándorlás és az elvándorlás nagyjából kiegyenlítette egymást, 2013 óta azonban az elvándorlás növekvő mértékben csökkenti a népességet, és ezt a lassan növekvő bevándorlás csak részben tudja ellensúlyozni. 2013-ban a kétféle irányú migráció együttesen 1%-kal csökkentette a népesség számát, 2023-ban már 3,5%-kal.

Összegezve az *1. ábrán* illusztrált becsléseket, láthatjuk, hogy a népesség száma a vándorlás miatt a publikált adatoknál gyorsabban csökken, míg a foglalkoztatottak számának növekedését a külföldi telephelyen dolgozók fokozatosan növekvő számával történő korrekció csökkenti. (A *Függelék F1. táblázatában* mutatjuk be a népességre, az *F2. táblázatban* a foglalkoztatottak létszámára

célországa volt. Ezért a későbbi időszakra vonatkozóan becslést kell a változásra alkalmaznunk. A statisztika 2019-ig követi az EU28 – így az Egyesült Királyságot is tartalmazó – adatokat, s 2019-re mind az EU27, mind az EU28-országok szerint szerepel a más EU-országokban dolgozók száma, a kettő különbsége alapján azonosítható az Egyesült Királyságban élők száma. Ennek alapján korrigálható az elvándorlás időszora oly módon, hogy a 2019-es Egyesült Királyságra vonatkozó értéket a későbbi években az EU27-országokat tartalmazó tükörstatisztikai adatokhoz hozzáadva egy folyamatos adatsort kaptunk, azzal a feltételezéssel élve, hogy aki már az Egyesült Királyságban volt, jórészt maradt is.

⁴A két csoport definíciója eltérő, ezért további pontosítást igényel, hogy a külföldi telephelyen dolgozók melyik részét fedik le a tükörstatisztikák, s kik az ingázók, akik ebből kimaradnak. Az osztrák munkaügyi statisztikák részletes adatokat közölnek a külföldi munkavállalók, így a magyarok régiók szerinti foglalkoztatásáról is. Ezen adatok alapján a határhoz közeli régiókban dolgozókat tekintjük ingázóknak, így stilizált becslésünkben a külföldi telephelyen dolgozók mintegy fele sorolható az ingázók csoportjába.

vonatkozó számszerűsített hatásokat.) A konzervatív, mértéktartó feltételezéssel számolt elvándorlás összetétel hatások nélkül is érzékelhetően csökkenti az aktív korú, 15–64 éves népesség számát. A tükörstatisztikák korcsoportos adatai és egyéb vizsgálatok alapján tudjuk, hogy az elvándorlás lényegében a se nem fiatal, se nem idős, ún. jó munkavállalási korú, 25–49 éveseket érinti. Ezt feltételezve, ha erre a korcsoportra vetítjük az elvándorlók fentiekben bemutatott számát, akkor 2010-ben a 25–49 éves népesség vesztesége 3,3%, 2013-ban 5,6%, 2019-ben 9,9% és 2023-ban 11,2% volt (a 15–64 éves munkavállalási korúakra számolt 1,8%, 3,1%, 6,0%, illetve 6,8% helyett).

2.2. Gazdasági és munkapiaci változások

A munkapiaci változásokat három időszak eltérő gazdasági feltételei mellett vizsgáljuk⁵: (1) 2013 előtt a pénzügyi válság okozta *recesszió*, (2) 2013–2019 között a *gazdasági fellendülés* (és ezt erősítve a jelentős volumenű uniós támogatás), majd (3) a Covid-járvány hatására 2020-ban bekövetkezett *visszaesés és ezt követő helyreállítás, majd megtorpanás* időszakában. A munkaerőpiaci változásokat az időszakokban látott létszámváltozásokkal követjük nyomon, az összehasonlíthatóság érdekében az éves átlagos létszámváltozásokat mutatjuk be. (Az elemzés során ebben a részben a publikált adatokat használjuk, a migrációs korrekciókat – adatok hiányában – nem vesszük figyelembe.)

A 2. ábra a magyarországi demográfiai és a munkaerőpiaci helyzet alakulását a népesség, illetve a foglalkoztatottak létszámának iskolai végzettség és korcsoport szerinti éves átlagos változásával mutatja, külön-külön a három időszakban. A bal oldali 2/a ábrák a *demográfiai változást*, tehát a népesség éves átlagos létszámváltozását mutatják. A népesség átlagos száma minden korcsoportban és mindhárom időszakban csökkent, eltekintve az idősebbektől: az 50–64 évesek létszáma 2013 előtt, a 65–74 éveseké pedig az időszak egészében nőtt. Az ábrákon jól látható a népesség iskolázottságában végbement változás, az alapfokú végzettségűek számának a csökkenése, s a felsőfokú végzettségűek létszámának a növekedése.

A jobb oldali 2/b ábrákon a foglalkoztatottak létszámának éves átlagos változása látszik korcsoportonként és időszakonként. E két mutatót tekintjük *munkapiaci indikátoroknak*. Lényegében minden korcsoportban növekedett a foglalkoztatottak átlagos száma, de a fiatalok csoportjában csak alig érzékelhetően. A 25–49 éves, legjobb munkavállalási korúak esetében minden iskolázottsági szinten, a 2020 utáni időszakban elsősorban a felsőfokú végzettségűek körében. Az idősebb 50–64 és 65–74 évesek között a közép- és felsőfokú végzettségű

⁵Az időszakok kijelöléséhez az egy főre jutó GDP volumenindexe alakulását és változását használtuk.

csoportban nőtt a foglalkoztatottság. Utóbbiak esetében a foglalkoztatottak éves átlagos létszáma alacsony, de az időszakok között fokozatosan növekszik, ami az idősek munkapiacra való bevonásának és ösztönzésének hatását mutatja. Az összetétel változását, a felsőfokú végzettségűek létszámnövekedését befolyásolhatja az 1990-es években végbement felsőfokú expanzió hatása. Hasonló eredményre jutottak 2019-ig a foglalkoztatottság esélyét becsülve Köllő és szerzőtársai (2021). A 25–49 évesek esetében az utolsó időszakokban a nem felsőfokú végzettségű foglalkoztatottak átlagos számának a csökkenését a külföldi munkavállalás erősödése is érdemben befolyásolhatta.

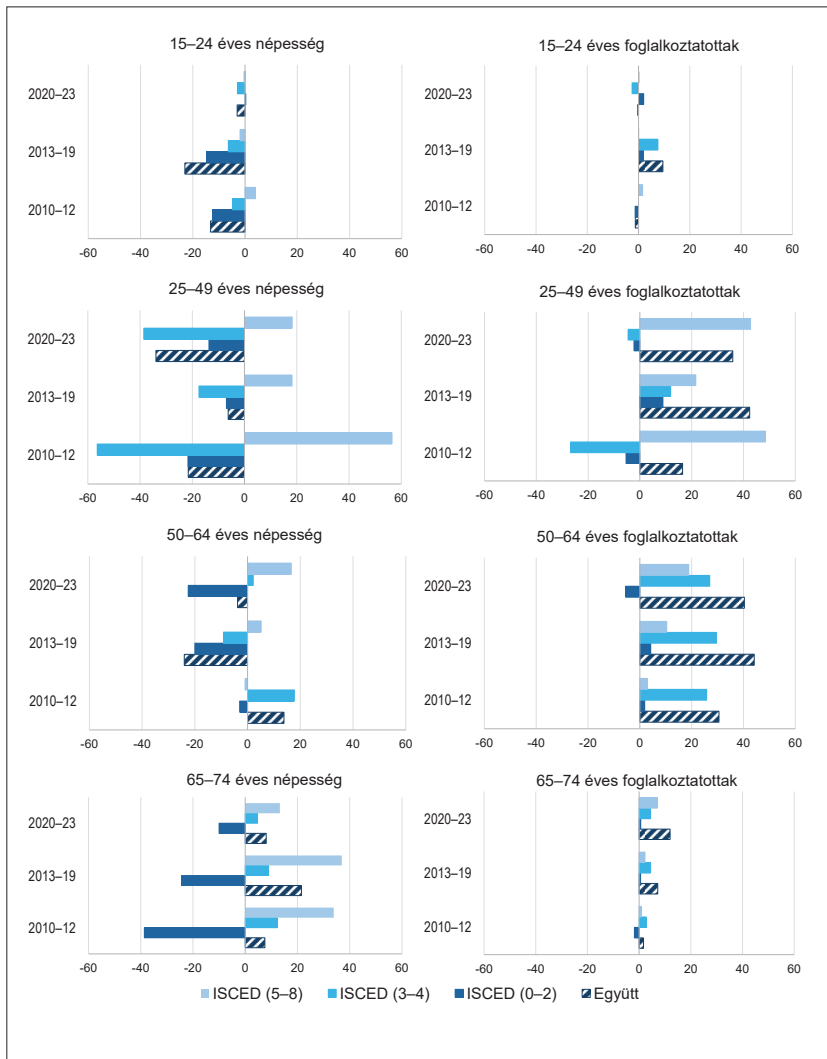
A továbbiakban a 3. ábrán azt vizsgáljuk, milyen gazdasági szerkezeti változások jelentek meg a vizsgált három időszakban a foglalkoztatottak létszám-változásában. Azt feltételezzük, hogy amennyiben az átlagos foglalkoztatotti létszám gyorsan növekszik, ez expanzióra utalhat, míg a stagnálás vagy csökkenés recessziót, illetve egyes ágazatokban végbemenő termelés-csökkenést jelezhet. Ugyanakkor a létszámcsökkenés a hazai munkaerő-tartalék kimerülésére is utalhat.

A foglalkoztatottság ágazatok szerinti átlagos változását a 3/a ábra mutatja. 2010 és 2012 között az építőiparban foglalkoztatottak átlagos létszáma jelentősen csökkent, a szolgáltatás jellegű ágazatokban ezzel szemben erőteljesen növekedett. Ezt követően a 2013–2019 közötti időszakban gyors, átlagosan évi közel 100 ezer fős növekedés indult a mezőgazdaság kivételével minden ágazatcsoportban, ezt azonban a Covid-járvány időszakának visszaesése megtörte, 2020 után a foglalkoztatás bővülése lassabb volt a termelő ágazatokban – az építőiparban és különösen az iparban foglalkoztatottak számának évi átlagos növekedése lassult le jelentősen. A szolgáltatás jellegű ágazatokban és ettől jóval elmaradva a közigazgatás, egészségügy, oktatás, kultúra ágazatokban foglalkoztatottak átlagos létszáma ugyanakkor azóta is növekszik. Fontos kiemelnünk, hogy a szolgáltatás jellegű ágazatok a munkaerő-kölcsönzőket is tartalmazzák. Az ágazati foglalkoztatás korcsoportok szerinti változását az egyes időszakokban a Függelék F1. ábrája mutatja be részletesen. 2013 és 2019 között lényegében minden korcsoportban és ágazatban, így az iparban és az építőiparban is nőtt a foglalkoztatottak átlagos száma. Figyelemreméltó, hogy a 25–49 évesek esetében az iparban foglalkoztatottak létszáma 2020 után lényegében stagnált, míg a szolgáltatás jellegű ágazatokban foglalkoztatottak átlagos száma gyorsan nőtt. A 15–24 évesek esetében 2020 után minden ágazatban csökkent vagy stagnált a foglalkoztatottak átlagos száma. Az 50–64 évesek körében az átlagos foglalkoztatotti létszám ugyanakkor minden ágazatban bővült 2020 után is, de különösen a szolgáltatás jellegű ágazatokban. A 64–75 évesek szerény, de növekvő éves átlagos foglalkoztatottsága különösen a szolgáltatás jellegű és kisebb mértékben a közigazgatás, egészségügy, oktatás stb. ágazatokban jelenik meg.

2. ábra. Demográfiai és munkapiaci éves átlagos létszámváltozás korcsoport és iskolázottság szerint, 2010 és 2023 között, időszakonként (ezer fő)

2/a ábra. Népesség

2/b ábra. Foglalkoztatottak

Forrás: 2/a. ábra: Eurostat (2024e) [Ifsa_pgaed]; 2/b. ábra: Eurostat (2024f) [Ifsa_egais].

Megjegyzés: Iskolai végzettség kategóriái: ISCED 2011 (0-2 szint): 8 általános vagy kevesebb; ISCED 2011 (3-4 szint): középfokú végzettség; ISCED 2011 (5-8 szint): felsőfokú végzettség.

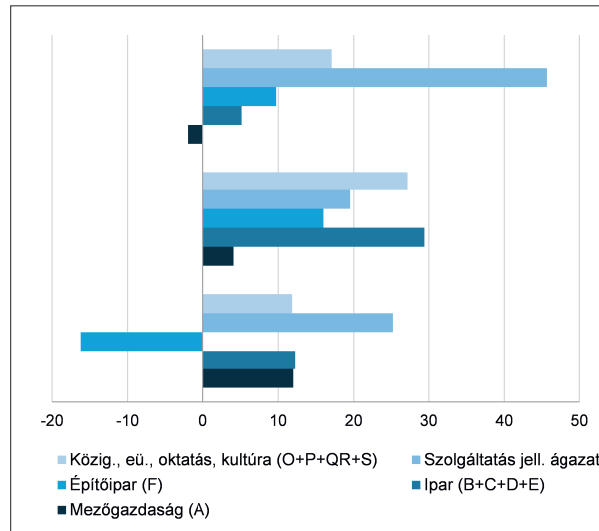
A foglalkozási főcsoportok szerinti átlagos létszámváltozásokat a 3/b ábra mutatja. A 2010-es évtized elején a vezetői, az irodai és az ipari és építőipari foglalkozásokban dolgozók száma évente átlagosan jelentősen csökkent, ugyanakkor a többi foglalkozási csoportban, különösen a gépkezelők, összeszerelők, járművezetők között növekedést láthatunk. 2013 és 2019 között azonban változott a kép, a foglalkoztatottak száma évente átlagosan minden foglalkozási csoportban nőtt, leginkább az ipari és építőipari, a gépkezelő, összeszerelő, járművezető, valamint a felsőfokú képzettséget igénylő foglalkozások esetében, jól azonosítható kiugró növekedést viszont 2020-ig egyik foglalkozási csoport esetében sem látunk. 2020 után jelentős az áttrendeződés. Az ipari és építőipari foglalkoztatottak átlagos száma ismét csökkent, a gépkezelők, összeszerelők, járművezetők átlagos létszáma stagnált, ugyanakkor a szakképzettséget nem igénylő, valamint a felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozásokban és az irodai foglalkozási csoportban foglalkoztatottak átlagos száma jelentősen megnőtt.

A foglalkozási csoportok részletes korcsoportok szerinti létszámváltozásait a *Függelék F2. ábrája* mutatja. Figyelemreméltó, hogy az ipari és építőipari, valamint a gépkezelő, összeszerelő, járművezető foglalkozások átlagos száma jelentősen csökken minden korcsoportban. A legjobb munkavállalási korban lévő 25–49 évesek esetében a felsőfokú képzettséget illetve, az egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő és különösen az irodai foglalkozásúak átlagos száma növekedett 2010 után, az idősebb, 50–64 éves foglalkoztatottak körében pedig különösen az egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozásúaké. A 65–74 év közötti foglalkoztatottak között is a felsőfokú, az egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő és a kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozásokban dolgozók átlagos éves száma emelkedett.

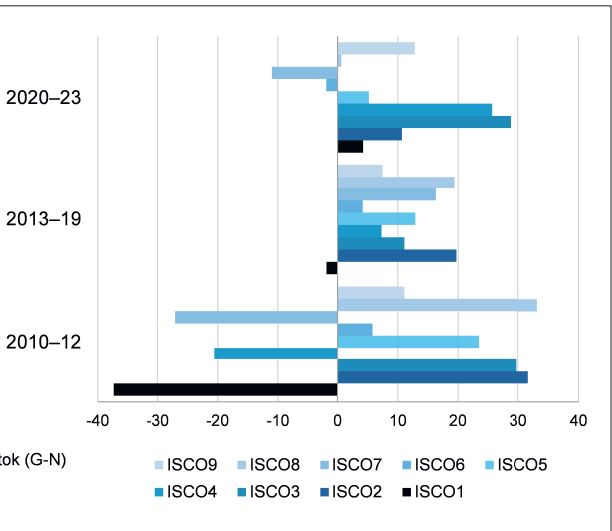
Összességében tehát azt látjuk, hogy a gazdasági konjunktúra 2013–2019 közötti időszakában a foglalkoztatottak létszáma évente átlagosan szinte minden ágazatban és foglalkozási csoportban erősen növekedett, míg a 2020 utáni megtorpanás alatt jellemzően a szolgáltatás jellegű ágazatok és a nem fizikai, egyéb felsőfokú vagy középfokú végzettséget igénylő foglalkozások átlagos éves létszámnövekedése erősödött fel, és az idősebbek foglalkoztatás növekedése is ezt a mintázatot támogatja. Ugyanakkor a megtorpanás időszakában a képzettség nélküli foglalkoztatottak átlagos éves létszámnövekedése is felerősödött, különösen a legfiatalabb korcsoportban, míg a jó munkavállalási korú 25–49 évesek átlagos létszámváltozásában mindkét pólust láthatjuk.

3. ábra. A 15–64 évesek létszámának éves átlagos változása összevont ágazatok és foglalkozási főcsoportok szerint Magyarországon, 2010 és 2023 között, időszakonként (ezer fő)

3/a ábra. Összevont ágazatok

3/b ábra. Foglalkozási csoportok

Forrás: 3/a. ábra: Eurostat (2024g) [Ifsa_egan2] ; 3/b. ábra: Eurostat (2024f) [Ifsa_egais].

Megjegyzés: NACE összevont ágazatok: A: Mezőgazdaság; B+C+D+E: Ipar; F: Építőipar; G–N: Szolgáltatás jellegű ágazat (munkaerő-kölcsönzőkkel), O+P+QR+S: Közigazgatás, oktatás, egészségügy, kultúra.

ISCO-kategóriák: ISCO1: Gazdasági, igazgatási, érdekképviselői vezetők, törvényhozók; ISCO2: Felsőfokú képzettséget önálló alkalmazását igénylő foglalkozások; ISCO3: Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások; ISCO4: Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások; ISCO5: Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások; ISCO6: Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások; ISCO7: Ipari és építőipari foglalkozások; ISCO8: Gépkészítők, összeszerelők, járművezetők; ISCO9: Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások.

2.3. Növekvő kereslet, üres álláshelyek

A bejelentett üres álláshelyek számának növekedése⁶ Magyarországon 2013 után vált erőteljessé. 2013–2019 között évente átlagosan közel 8 ezerrel növekedett a betöltésre váró állások száma, majd a Covid-válság hatására csökkent, 2020 után viszont ismét növekedésnek indult. Az időszak végén, 2023-ban – a munkapiac lazulásával – kicsit mérséklődött e tendencia.

Összevont ágazati csoportok szerint a közigazgatás, egészségügy, oktatás stb. ágazatokban az időszak egészében folyamatosan növekvő volt a munkaerőhiány, míg 2013 után az iparban és nagyobb arányban a szolgáltatás jellegű ágazatokban emelkedett. (Itt emlékeztetnünk kell arra, hogy a szolgáltatás jellegű ágazatok a munkaerő-kölcsönző cégeket is magukba foglalják.) 2020-ban a Covid-válság az iparban és a szolgáltatás jellegű ágazatokban is érezte a hatását. Ezt követően, míg az iparban az üres álláshelyek a visszaesés előtti szinten stabilizálódtak, addig a szolgáltatás jellegű ágazatokban gyorsan emelkedett a betöltetlen állások száma.

Foglalkozási főcsoportok szerint vizsgálva a munkaerőhiány erőteljesen és növekvő ütemben két póluson jelentkezett: a felsőfokú végzettséget igénylő munkakörökben, illetve a szakképzettséget nem igénylő és a betanított összeszerelő foglalkozásokban. Az előbbieket esetében az üres álláshelyek száma folyamatosan magas és növekvő volt, az utóbbiak esetén azonban az üres álláshelyek gyors növekedése 2013 után indult meg, és különösen a szakképzettséget nem igénylő foglalkozások esetén folyamatosan emelkedett.

2.4. Gazdasági növekedés és munkatermelékenység

2013–2019 között éves átlagban 4% volt a GDP-ben mért gazdasági növekedés, 2020–2022-ben 2,7%. A 2013 után meginduló gyors gazdasági növekedés során mintegy 500 ezer fővel nőtt a foglalkoztatottak száma. A kedvező külső tényezők mellett végbemenő gazdasági növekedési környezetben azonban a kormány és a Magyar Nemzeti Bank is erőltetett növekedést diktált, annak kockázatait figyelmen kívül hagyva. Hiba volt, állítják a közgazdászok, pörgő gazdaságot prociklikusan tovább élénkíteni, ez később az infláció elszabadulásához is hozzájárult (Farkas 2023).

A foglalkoztatottság gyors bővülése a hazai termelékenység visszaeséséhez vezetett. Míg Magyarország fejlettségi szintje (a vásárlóerő-paritáson mért GDP/fő) nagyjából megegyezett a visegrádi régió országainak a színvonalával, addig a munkatermelékenység (GDP/foglalkoztatott) egy évtized alatt elmaradt attól, részben a jelentősen megemelkedett hazai foglalkoztatottságnak köszönhetően.

⁶Az adatok forrása: KSH STADAT 20.1.1.64. és 20.1.1.65. adattábla.

A romló termelékenység mellett a munkavállalói jövedelem reálértékének növekedése pedig régiós összehasonlításban még a termelékenység növekedésétől is elmaradt (a nemzeti számlák adatain végzett becslés szerint).⁷ A fentiekből is következően egyrészt az extenzív gazdasági növekedés önmagában is folyamatosan újabb munkaerőigényt hoz magával, másrészt az adott bérek (az alacsony szinten tartott nettó munkavállalói jövedelem) mellett fogalmazódnak meg a növekvő hiányjelenségek. Mindkettő a növekvő munkaerőhiány irányába mutat.

Annak ellenére, hogy a 2020-as évek elejére a korábbi gyors gazdasági növekedést jellemző feltételek megszűntek, a kormányzat mégis hasonló növekedést ösztönöz. Gyórfy (2023: 255) elemzése rámutat, hogy „az akkumulátorberuházások magyarázatát elsősorban a kormányzati szándékban kell keresni, és nem feltétlenül a beruházási környezetben”. Preferált célok hiányzó inputját kívánja biztosítani a kormányzat akkor, amikor a gazdaság húzóágazataként az akkumulátorgyártást azonosítja, annak ellenére, hogy Magyarországon nincs ebben a szektorban hazai innováció, azaz az egész termelési folyamatban kizárólag gyártási telephelyként lehet az országnak szerepe. Surányi (2024) ezt kiegészítve hangsúlyozza, hogy a munkakínálat jelenlegi helyzete alapjaiban tér el a kormányzat által követett *high pressure economy* klasszikus helyzetétől és a 2014–2018 közötti magyar helyzettől is, hiszen ma nem munkaerő-feleslegről, hanem munkaerőhiányról beszélhetünk, így a munkakínálat gyors biztosítása leginkább vendégmunkásokkal lehetséges.

3. Munkaerőhiány: válaszok, lehetőségek

3.1. Munkaerő hazai forrásból

A potenciális hazai munkaerő-tartalék – részben a korábbi munkapiaci túlfűtöttség hatására – gyorsan csökkent, 2023-ra a bejelentett üres álláshelyek közel 100 ezres nagyságával szemben alig 400 ezer fő a potenciális tartalékot jelentő népesség. Többségük a munkapiacról tartósan kiszorult, nehezen alkalmazható munkanélküli, közfoglalkoztatott, illetve passzív munkanélküli, aki szeretne dolgozni, de nem keres munkát. Foglalkoztatásuk költséges és időigényes, csak jól célzott munkapiaci programok után képzelhető el. Nagyon alacsony emellett az alulfoglalkoztatottak és az inaktívak száma, akik nem tudnának munkába állni két héten belül.

A foglalkoztatás bővítésének fő forrását az idős munkavállalók bevonása jelentette. Régiós összehasonlításban az EU10-országok munkapiaci aktivitásának növekedése Magyarországon volt a legnagyobb a 15–64 évesek körében a 2012 és 2019 közötti időszakban. Ezen belül az 50–64 évesek munkaerőpiaci aktivitásának növekedése messze Magyarországon volt a legnagyobb

⁷Bővebben lásd erről jelen kötetben Oblath Gábor és Palócz Éva tanulmányát.

(Astrov *et al.* 2021, 3.7. ábra). A 65 éven felüliek bevonását a munkaerőpiacra számos jogszabályi lehetőség is ösztönözte, így mindenekelőtt a versenyszférában korlátozások nélkül vállalhatnak nyugdíj mellett munkát, a továbbdolgozás progresszív nyugdíjprémiumot jelent stb. Emellett a nyugdíjkorhatár emelése intézményesíthette az idős munkavállalók munkapiaci jelenlétének a növekedését.

Az előzőekben láttuk, hogy a külföldre távozott és ott dolgozók hiánya jelentős és mérhető a hazai munkapiacra. Hazacsábításuk lehetőségei azonban korlátozottak (vö. Hárs 2018), a tágabb értelemben növekvő és sikeres gazdasági fejlődés a külföldön élők visszatérésének egyik vonzó eszköze lehet. Ilyen környezetben fogalmazhatóak csak meg sikeres támogató programok a hazatérők számára. Folyamatban lévő kutatásunk⁸ közelmúltban elkészült eredményei azt mutatják, hogy a hazatérők sikeres munkapiaci elhelyezkedése Magyarországon kevés esetben valósul meg. Az el- és visszavándorlás kettős szelekcióját figyelembe véve, aki képzetebb igényt kielégítő munkahelyen dolgozik, kisebb valószínűséggel tér vissza, ugyanakkor a családi kötelezettség jelentősen növeli a hazatérés esélyét. A hazatérők továbbá kisebb eséllyel lesznek alkalmazottak, miközben – a nemzetközi irodalomban leírtakhoz hasonlóan – magas körükben az önfoglalkoztatóvá, vállalkozóvá válás esélye (Hárs–Simon 2023).

3.2. Külföldi munkavállalók, bevándorlók, vendégmunkások

A hazai munkaerő szűkösségét az egyes országok a bevándorlási utak megnyitásával, külföldi munkaerő foglalkoztatásával, vagy célzott vendégmunkás programok indításával, toborzással pótolhatják.

Az 1. ábrán láttuk, hogy a Magyarországon élő, külföldön született bevándorló népesség aránya fokozatosan nőtt. Ezen belül emelkedett az Európai Unióon kívülről érkezettek aránya, és 2023-ra elérte a 43%-ot, akik főleg a szomszédos Ukrajnából és Szerbiából, emellett elsősorban a távol-keleti országokból (főleg Kínából és Vietnámból) érkeztek. Ezt a népességet tekinthetjük a munkapiacra „spontánul” megjelenő és lassan bővülő természetes bevándorló (migráns) népességnek, akik a migráció motívumai közül részben gazdaságiakat követhettek, de bevándorlásukat számos szabályozási változtatás is kísérte (Gödri–Horváth 2021). Gazdaságilag aktív, integrálódott ez a bevándorló népesség, a hazai munkapiac szereplője. Munkapiaci aktivitásukat és foglalkoztatási rátájukat vizsgálva a hazai népességnél minden korcsoportban magasabbak a mutatóik, bár az EU-n kívüli országokban születettek néhány esetben elmaradnak ettől a szinttől.

⁸ *Egy elhanyagolt láncszem – a visszavándorlás esélye és jelentősége normál és sokkidőszakban* című, 139376. azonosító számú NKFI pályázat.

A KSH-nak a Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárokról közölt statisztikája⁹ a fenti „spontán” bevándorlókkal részben egybeeső csoportot mutat¹⁰, akiknek mintegy 40%-a kereső tevékenység céljával élt 2024. január 1-jén Magyarországon, további 15% letelepedés, 11% családdegyesítés, 14% tanulmányok folytatása, 17% egyéb és ismeretlen célból, és 3%-uk volt menekült státuszú. A kereső tevékenység céljából érkezők aránya gyorsan növekszik, míg idővel a más céllal itt tartózkodók is a munkapiac szereplőivé válhatnak, amennyiben a szabályozás ezt nem tiltja. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a jelenlegi bonyolult eljárásrend, engedélyezési és adminisztrációs utak a külföldiek számára szinte megoldhatatlan feladatot jelentenek. A „spontán” munkavállalási célú bevándorlást kevésbé bürokratikus eljárással lehetne támogatni, ösztönözni, ami a bevándorlási rendszert mozgékonyabbá és alkalmazkodó képesebbé tehetné. Ennek megvalósítására azonban nem látszik a politikai szándék.

Az EU10-országokban általában alacsony a hasonló „spontán” bevándorló népesség, és arányukat politikai-társadalmi változások is befolyásolják. Így Magyarországon például a határon túli magyarok alkotják a bevándorlók egy számottevő részét, a balti országokban az ott élő orosz etnikum, Csehországban a cseh és szlovák szétválás hatását láthatjuk. Az EU-ban átlagosan azonban a 15–64 éves külföldön született bevándorló csoportok aránya magasabb, 2023-ban 18% volt, Németországban 30%, Ausztriában 36%, míg például Görögországban 8%, Csehországban 6% és Magyarországon 3%. Ugyanezen arányok a 25–49 évesekre számottevően magasabbak, rendre 22, 40, 46, 11, 8 és 4%.

A hiányzó munkaerő pótlására a szakpolitika szervezeten keresztül ösztönözheti is a külföldi munkaerő bevonását. Astrov és szerzőtársai (2021) az EU10-országok tapasztalatait összegezve megállapítják, hogy a munkaerőhiány kezelésére a 2010-es évek derekától leggyakrabban alkalmazott intézkedés a munkavállalók Unión kívüli (ún. harmadik) országokból történő toborzása volt, miközben valamennyi országban kvótarendszert, valamint a legtöbb szakmára vonatkozóan munkaerőpiaci tesztelést vezettek be. A tanulmány ugyanakkor utal arra is, hogy a bevándorlás érzékeny politikai eszköz lehet az EU10 országaiban, ahol jelentős az idegenellenesség és ezt erősíti a politika.

Magyarország ebbe a régiós trendbe illeszkedve kicsit késve és óvatosan, 2015 után kezdte a szomszédos nem EU-országok (Szerbia, Ukrajna) polgárainak munkavállalási eljárását megkönnyíteni. Az engedélyek 2018-tól fokozatosan bővültek, és kétoldalú megállapodások nyomán számos ázsiai ország polgárai

⁹KSH STADAT 22.1.1.25. adattábla.

¹⁰A vándorlás statisztikai adatainak pontos értelmezése és összehasonlítása az egyes források által lefedett sokaság nagysága, a definíciók különbségei, az adatgyűjtés célja és módja stb. következtében nehezen átlátható és kibogozható.

számára is elérhetőek lettek¹¹. A 2010-es évek derekán még csak néhány 10 ezer engedély volt érvényben, ami 2023-ra már 100 ezer fölé emelkedett.

A folyamatot, a „vendégmunkások” új terminológiáját használva gyorsan új szabályozási keret követte. Magyarországon a gyors és extenzív gazdasági növekedéshez szükséges nagyszámú munkaerő biztosítását a külföldi munkások foglalkoztatásával tervezi a kormányzat, éspedig „atipikus módon”: az adminisztratív kötöttségek további leegyszerűsítésével és egy új törvénnyel, amely az ázsiai országokból származó külföldiek foglalkoztatását a megfogalmazott szándéknak megfelelően az extenzív növekedéshez szükséges beruházásokhoz akadály- és kontrollmentesen biztosítja. A vendégmunkások meredeken emelkedő elképzelt növekedése révén biztosítaná ugyanis a kormányzat a tervezett beruházások munkaerőigényét. A növekedés ütemét – az üres álláshelyek számának alakulásától függően – a munkavállalási engedélyek évi maximális kerete határozza meg.¹²

A korábbi vendégmunkás programok tapasztalatai az új programok bevezetésekor fontos tanulságokkal szolgálhatnak. A vendégmunkás programok az 1950-es gazdasági boom időszakához kötődnek. Castles (1986) hangsúlyozza, hogy az ekkor kialakult vendégmunkás rendszer rendkívül gyors gazdasági növekedési időszakhoz kötődött, és az országokban a toborzás mellett más formában érkezett külföldi munkások is dolgoztak. Az 1973-as olajválság időszakára a migráció természetes gyakorlattá vált, a válság azonban mindenütt véget vetett a toborzási korszaknak. Ekkor vált érdemben fontossá, hogy országonként eltérő, de szigorú szabályokkal igyekezzenek kontrollálni, hogy a vendégmunkások tartózkodása időszakos legyen. Martin (1997) rámutat, hogy míg az 1950-es és 1960-as években a makro- vagy ágazati munkaerőhiány kezelése volt a cél, addig ez később megváltozott, s az 1990-es években már a konkrét üres munkahelyek betöltése volt a cél. A célzott feladat pedig növeli az adminisztratív költségeket és a bevándorlással kapcsolatos konfliktusokat, miközben a munkaerőpiaci intézmények szerepe egyre kisebb annak meghatározásában, hogy szükség van-e külföldi munkavállalókra. A vendégmunkás programok fontos dilemmáját veti fel Norlander (2021). Egyrészt a vállalatok kötelessége, hogy felelősséget vállaljanak toborzott munkavállalóikért, és hogy azok megfeleljenek a magas munkaügyi normáknak. Másrészt azonban mindezek nem megfelelő végrehajtása és a vendégmunkásokat a munkáltatóiknak kiszolgáltató

¹¹ Ide tartoznak a tanulmány lezárásakor, 2024 végén: Kína, Vietnam, India, Koszovó, Thaiföld, Törökország, Mongólia, Dél-Korea, Oroszország, Kazahsztán, Fülöp-szigetek stb.

¹² A 2023 nyarára kidolgozott, majd érvénybe lépését kevéssel megelőzve visszavont, célzott vendégmunkás törvényt egy új, és minden korábbi idegenrendészeti eljárást egy törvénybe gyúrva átfogalmazott törvény (2023. évi XC. törvény) követte. Azonban megmaradt a korábbi, visszavont vendégmunkás törvényben megfogalmazott szándék is, a munkaerő akadálymentes biztosítása az extenzív növekedéshez szükséges beruházásokhoz.

szabályok visszaélésekhez vezethetnek, a toborzás során való megtévesztéstől kezdve a munkaerő-felvétel során történő diszkrimináción át az egyenlőtlen bérekig. Ha kevés az ellenőrzés és gyengék a büntetések, a munkáltatók könnyen megszeghetik a törvényt, különösen, ha nagy az ebből fakadó nyereségük.

Nem nehéz látni, hogy a Magyarországon jelenleg kialakulóban lévő vendégmunkás rendszer a fenti tapasztalatok mindegyikével könnyen szembesülhet. A magyar gazdaság új „csodaszere”, a vendégmunkások bevonása a tervezett nagyberuházások megvalósításába, az új beruházások működtetésébe – a törvényi szabályozás minden bizonytalansága mellett – egyértelműen terjed. A növekedés tényleges mértéke, a hullámzó keresletre adandó válasz még bizonytalan, a hatások elemzése még előttünk áll. Nincs könnyű vagy univerzális válasz, de a kormányzati politika kialakításakor ezeket a kérdéseket fontos lenne nyíltan megvitatni.

4. Összegzés

A munkaerőhiány a 2010-es évek közepétől jelentősnek és állandónak látszik Magyarországon. Erőteljesen és növekvő ütemben két póluson jelentkezett a hiány: a felsőfokú végzettséget igénylő munkakörökben, illetve a szakképzettséget nem igénylő és a betanított, összeszerelő foglalkozásokban, mindenekelőtt a közigazgatás, oktatás, egészségügy, kultúra, valamint a szolgáltatás jellegű (beleértve a munkaerő-kölcsönzőket) ágazatokban. Míg az előbbieket esetében az üres álláshelyek száma folyamatosan magas és növekvő volt, az utóbbi ágazatok konjunktúrájától függőek, körükben ez a folyamat csak 2014 után indult meg.

A potenciális hazai munkaerő-tartalék – részben a munkapiac túlfűtöttségének a hatására – gyorsan csökkent, kimerülésével a hazai munkaerő szűkösségét külföldi munkaerő foglalkoztatásával, célzott vendégmunkás programok indításával, toborzással igyekeznek pótolni a kormányzat.

A bevándorló népesség, amelyet korábban „spontán” bevándorlóknak nevezünk – s ezen belül is a harmadik országokból érkezettek száma – fokozatosan növekszik. Természetesen az adminisztratív szabályok könnyítésével ezt a folyamatot lehet gyorsítani, Magyarország gazdasági vonzerejének növelésével ösztönözni. A külföldi munkavállalók létszáma 2015-től adminisztratív szabályozással könnyítve fokozatosan növekszik. Kérdés, szükség van-e szakképzetlen külföldi vendégmunkások további intenzív toborzására, akik nem jelentek meg a korábbi rendszerben a munkapiacon. S mennyiben reflektív egy ilyen politika a gazdasági dekonjunktúra esetében?

A szakképzettséget nem igénylő vagy betanított munkát végző vendégmunkások tervezett, várható nagymértékű megjelenésének mind a munkapiacra, mind a társadalomra gyakorolt hatásai bizonytalanok. Azt nehéz előre megmondani,

hogya a bevándorlással szemben tanúsított elzárkózó, elutasító kormányzati magatartás és a vendégmunkások ilyen volumenű gyors megjelenése milyen módon lesz értelmezhető és kezelhető a gazdaság és a társadalom számára. Továbbá a vendégmunkások toborzásának szigorú szabályozása, valamint a kevés számú vállalat és közvetítő szereplő (munkakölcsönzők, toborzók) részvétele e programokban számos kérdést fogalmaz meg, a korábbi ezzel kapcsolatos tapasztalatok elemzése hiányzik, előreutató válaszok még nincsenek.

Irodalom

- Astrov, V. – S. Leitner – R. Grieveson *et al.* (2021): How do economies in EU-CEE cope with labour shortages? WIIW Research Report No. 452., Wien: Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche.
- Castles, S. (1986): The guest-worker in Western Europe – An obituary. *International Migration Review*, Vol. 20, No. 4, 761–778. p., DOI: <https://doi.org/10.2307/2545735>.
- Castles, S. (2006): Guestworkers in Europe: A resurrection? *International Migration Review*, Vol. 40, No. 4., (Winter 2006), 741–766. p., DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.00042.x>.
- Farkas Z. (2023): A kormány optimista gazdasági jövőképet fest – csakhogy elemzők szerint ez tévedés. Hvg.hu, 2023. nov. 12., https://hvg.hu/360/2023112_hvg_gazdasag_inflacio_recesszio_visszapattanás_allamodosság_novekedes_kamatszint_kiserto_arnyak.
- Gödri I. – Horváth V. (2021): Nemzetközi vándorlás. In: Monostori J. – Öri P. – Spéder Zs. (szerk.): *Demográfiai Portré 2021*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 227–250. p.
- Györfly D. (2023): Iparpolitika és akkumulátorgyártás Magyarországon és Svédországban. *Közgazdasági Szemle*, 70. évf. 3. sz., 245–273. p.
- Hárs Á. (2016): Elvándorlás, bevándorlás és a magyar munkaerőpiac. Jelenségek, hatások, lehetőségek. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2016*. Budapest: TÁRKI, 243–262. p.
- Hárs Á. (2018): Növekvő elvándorlás – lehetőségek, remények, munkaerőpiaci hatások. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2018*. Budapest: TÁRKI, 81–105. p.
- Hárs Á. – Simon D. (2023): Visszavándorlók a hazai munkapiacra. Konferencia előadás. Bemutatva Szírák, Munkagazdasági kutatások 2023 c. konferencia, 2023. november. (megjelenés alatt).
- Hermann Z. – Varga J. (2017): Demográfiai csere. In: Fazekas K. – Köllő J. (szerk.): *Munkaerőpiaci tükrök 2016*. Budapest: MTA KRTK, Közgazdaság-tudományi Intézet, 84–90. p.
- Köllő J. (szerk. 2017): Közelkép: Munkaerőhiány. In: Fazekas K. – Köllő J. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükrök 2016*. Budapest: MTA KRTK, Közgazdaság-tudományi Intézet, 39–182. p.
- Köllő J. – Nagy D. – Tóth I. J. (2017): Mit értsünk „munkaerőhiányon”? In: Fazekas K. – Köllő J. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükrök 2016*. Budapest: MTA KRTK, Közgazdaság-tudományi Intézet, 48–56. p.
- Köllő J. – Oblath G. – Scharle Á. (2021): Munkaerőpiaci helyzet a járvány kitérése előtt. In: Fazekas K. – Kónya I. – Krekó J. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükrök 2020*. Budapest: HUNREN KRTK, Közgazdaság-tudományi Intézet, 37–54. p.

- Martin, P. (1997): Guest worker policies for the twenty-first century. *New Community*, Vol. 23, No. 4., 483–494. p., DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183x.1997.9976607>.
- Norlander, P. (2021): Do guest worker programs give firms too much power? *IZA World of Labor* No. 484, DOI: <https://dx.doi.org/10.15185/izawol.484>.
- OECD (2022): *Employment Outlook 2022: Building back more inclusive labour markets*. Paris: OECD Publishing, DOI: <https://doi.org/10.1787/1bb305a6-en>.
- Ruhs, M. – P. Martin (2008): Numbers vs. rights: Trade-offs and guest worker programs, *International Migration Review*, Vol. 42, No. 1., 249–265. p.
- Spéder Zs. (2014): Demográfiai folyamatok: születések, halálozások, korösszetétel. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2014*. Budapest: TÁRKI, 63–82. p.
- Spéder Zs. – Bálint L. – Horváth V. – Kapitány B. – Obádovics Cs. (2022): Hazai népesedési folyamatok az elmúlt évtizedben. *Scientia et Securitas*, 3. évf. 4. sz., 308–322. p., DOI: <https://doi.org/10.1556/112.2023.00146>.
- Surányi Gy. (2024): Magyarország útja a lejtőn. *Portfolio.hu*, 2024. jan. 5., <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20240105/suranyi-gyorgy-magyarorszag-utja-a-lejton-660721>.

Hivatkozott adatok

- Eurostat (2024a): Job vacancy rate by NACE Rev. 2 activity – annual data https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/jvs_a_rate_r2/default/table?lang=en.
- Eurostat (2024b): Population on 1 January by age group, sex and citizenship [migr_pop1ct] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_pop1ctz/default/table?lang=en&category=demo.demo_pop.
- Eurostat (2024c): EU/EFTA citizens of working age who usually reside in another EU/EFTA country by citizenship and age [lfst_lmbpcita] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_lmbpcita/default/table?lang=en&category=labour.employ.lfst.lfst_lmb.
- Eurostat (2024d): Employment and activity by sex and age – annual data [lfsi_emp_a] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a_custom_13684979/default/table?lang=en.
- Eurostat (2024e): Population by sex, age and educational attainment level (1000) [lfsa_pgaed], https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_pgaed_custom_12441334/default/table.
- Eurostat (2024f): Employment by sex, age, professional status and occupation (1000) [lfsa_egais] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_egais_custom_12547874/default/table.
- Eurostat (2024g): Employment by sex, age and economic activity (from 2008 onwards, NACE Rev. 2) (1000) [lfsa_egan2], https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_egan2_custom_12383075/default/table.
- KSH Stadat 2.1.1.1. A 15–74 éves foglalkoztatottak számának alakulása https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_q1f058b.html.
- KSH Stadat 20.1.1.64. Üres álláshelyek száma és aránya foglalkozási főcsoportok (FEOR'08) szerint https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0071.html.
- KSH Stadat 20.1.1.65. Üres álláshelyek száma és aránya nemzetgazdasági áganként https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0072.html.
- KSH Stadat 20.2.1.7. A foglalkoztatottak számának alakulása https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0101.html.
- KSH Stadat 22.1.1.25. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok a tartózkodás célja szerint, január 1., https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0025.html.

Függelék

F1. táblázat. *A publikált és a korrigált népesedési adatok becsült eltérése, a 15–64 évesek körében, Magyarországon, 2010–2023*

	Népesség (ezer fő)				Hatás a népességszámra (%)			
	2010	2013	2019	2023	2010	2013	2019	2023
15–64 éves népesség	6736	6647	6327	6158	100,0	100,0	100,0	100,0
15–64 éves népesség a külföldre távozottakkal együtt	6856	6853	6704	6578	101,8	103,1	106,0	106,8
15–64 éves népesség bevándorlók nélkül	6614	6506	6166	5955	98,2	97,9	97,5	96,7
15–64 éves népesség külföldre távozottak miatti vesztesége	-120	-206	-377	-420	-1,8	-3,1	-6,0	-6,8
15–64 éves népesség bevándorlók miatti nyeresége	122	141	161	203	1,8	2,1	2,5	3,3
15–64 éves népességre a vándorlás együttes hatása	2,6	-65	-215	-217	0,0	-1,0	-3,4	-3,5

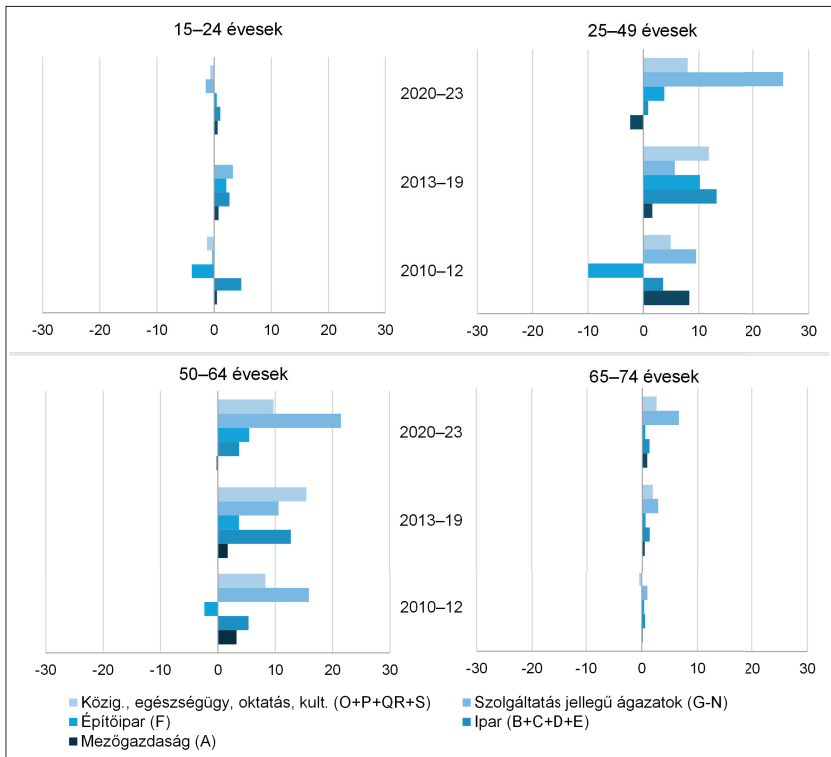
Forrás: Lásd 1. ábra, saját számítás.

F2. táblázat. *A publikált és a korrigált foglalkoztatási adatok becsült eltérése, a 15–64 évesek körében Magyarországon, 2010-ben, 2013-ban és 2019-ben*

	Foglalkoztatotti létszám (ezer fő)				Hatás a foglalkoztatott létszámra (%)			
	2010	2013	2019	2023	2010	2013	2019	2023
15–64 éves foglalkoztatottak	3701	3860	4436	4604	100,0	100,0	100,0	100,0
15–64 éves foglalkoztatottak külföldi telephelyen dolgozók nélkül	3651	3762	4317	4498	98,7	97,5	97,3	97,7

Forrás: Lásd 1. ábra, saját számítás.

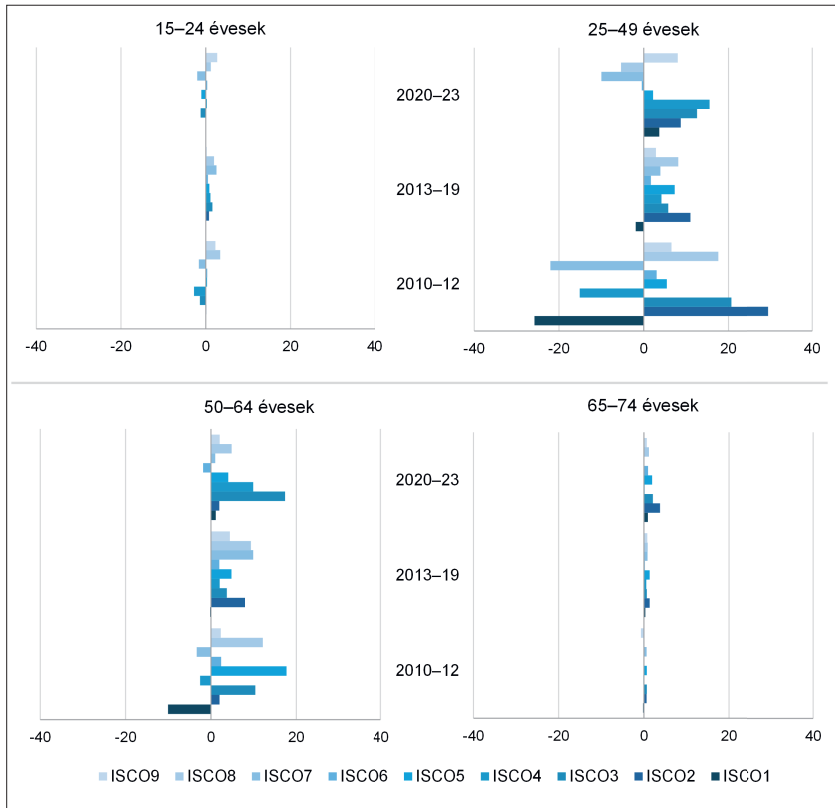
F1. ábra. Ágazatok foglalkoztatott létszámának átlagos változása korcsoportok szerint Magyarországon, 2010 és 2023 között, időszakonként (ezer fő)

Forrás: Lásd 3. ábra.

Megjegyzés: A NACE összevont ágazatok nevei rövidítésének feloldását lásd a tanulmány 3. ábrája alatti Megjegyzésben.

F2. ábra. Foglalkozási főcsoportok létszámának átlagos változása korcsoportok szerint Magyarországon, 2010 és 2023 között, időszakonként (ezer fő)

Forrás: Lásd 3. ábra.

Megjegyzés: Az ISCO-kategóriák rövidítéseinek feloldását lásd a tanulmány 3. ábrája alatti Megjegyzésben.